

in albanski voditelji s področja nekdanje Jugoslavije vplivali na izseljensko skupnost, da jih je podprla v njihovih načrtih.

V prvem poglavju avtor obravnava hrvaško izseljensko skupnost, v glavnem na primeru Hrvatov iz Kanade. Opiše zlasti politično pregrupiranje med hrvaškimi izseljenci ter Tudjmanova prizadevanja za podporo osamosvojitvenim prizadevanjem Hrvaške. Pri tem izpostavi tudi Tudjmanove želje po vrnitvi čim večjega števila hrvaških izseljencev v domovino, ki naj bi bistveno pripomogli k procesu preseljevanja prebivalstva na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini, tako da bi prišlo do oblikovanja etnično čistih (hrvaških) ozemelj. Pri tem je najvidnejšo vlogo odigral Gojko Šušak, ki je bil sprva minister za izseljenstvo in povratnike, nato pa hrvaški vojni minister. Avtor še poudarja, da je hrvaško izseljenstvo veliko pripomoglo k osamosvajanju Hrvaške tako s pomočjo pri nabavi orožja kakor tudi s pošiljanjem materialne in humanitarne pomoči domovini.

V drugem poglavju avtor najprej oriše Miloševićovo prošnjo srbskemu izseljenstvu za zbiranje znamenitega posojila za obnovo Srbije. Milošević, ki se je zavedal, da bo uspešnost zbiranja tega posojila v glavnem odvisna od ustrezne propagande, je na občutljivo mesto ministrice za informiranje in propagando imenoval pripadnico srbske-ameriške izseljenske skupnosti, Radmilo Milentijević. Kasneje je pomembno vlogo v politiki odigral tudi Milan Panić, saj ga je Milošević postavil za predsednika vlade Zvezne republike Jugoslavije. Ta ameriški poslovnež srbskega rodu je leta 1992, ko je uvidel, da politika Slobodana Miloševića vodi srbsko ljudstvo v propad, celo predlagal Miloševiću naj se preneha ukvarjati s politiko. Ponudil mu je jahto in službo v svojem farmacevtskem podjetju v ZDA, česar pa Milošević ni sprejel. Ko je na naslednjih volitvah Milošević premagal Panića, se je Panić vrnil v ZDA.

V tretjem poglavju se je avtor posvetil albanski izseljenski skupnosti. Poudarja, da je denar albanske skupnosti iz vsega sveta odigral v devetdesetih letih 20. stoletja pomembno vlogo pri organiziranju vzporedne albanske države in civilne družbe na Kosovu. Avtor tudi oriše, kako so albanski in srbski izseljenci v ZDA »tekmovali«¹ pri lobiranju in finančni podpori posameznih ameriških kongresnikov, da bi jih pridobili na svojo stran in bi nato zagovarjali njihove interese. Zanimiv je tudi primer albanskih Američanov-prostovoljcev, ki so leta 1999 s pomočjo ZDA vdrl iz Albanije na Kosovu in tako pripomogli k zmagi sil zveze NATA nad vojsko in policijo Zvezne republike Jugoslavije.

Na koncu je potrebno še omeniti, da je Hockenos v knjigi izpustil prizadevanja slovenskih in makedonskih izseljencev za samostojno slovensko oziroma za samostojno makedonsko državo v devetdesetih letih 20. stoletja.

Matjaž Klemenčič

Ingo von Münch, **Promotion**. 2. durchgesehene Auflage. Tübingen : J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 2003. 212 strani.

Praviloma se v Zgodovinskem časopisu ne objavljajo prikazi publikacij, kakor je omenjena knjiga o promociji, ker gre za opisovanje postopka, ki se še sedaj izvaja in to v čedalje večjem obsegu. Menim pa, da je vredno storiti izjemo, kajti knjiga nemškega profesorja javnega prava in znanega nemškega publicista Inga von Müncha, ki je bil tudi hamburški podžupan (podpredsednik deželne vlade) in senator (deželni minister) za znanost in kulturo, je napisana tako dobro, življenjsko in duhovito ter ima toliko zgodovinskih vložkov, da bi bila škoda, če tega ne bi storili. Kakor je znano, je sen vsakega avstrijskega uradnika doseči naziv dvornega svetnika, čeprav dvora že skoraj stoletje ni več. Tako je sen (skoraj) vsakega nemškega univerzitetnega diplomanta postati doktor. S pojmom promocije je v nemščini (čeprav nepravilno) združeno vse, kar je povezano s pridobivanjem doktorskega naslova, od prve zamisli do sprejetja doktorske diplome.

Doktorski naslov je produkt srednjeveške univerze od 12. stoletja naprej in je bil dolgo časa mišljen le za notranjo ureditev pridobivanja kvalifikacij učnega podmladka – namenjen le učiteljem, ki so na njej poučevali. Do 15. stoletja so tudi naslove magister in doktor uporabljali sinonimno. Tedaj pa se je uveljavilo razlikovanje, da so magistri poučevali le na pripravljalni artistski fakulteti, ki je kot svoj

zaključni naslov podeljevala naslov magistra. Ta fakulteta je bila pogoj za vpis na višje tri fakultete (teološko, pravno in medicinsko), katere končni naslov (po opravljenih vseh obveznostih, tudi z zagovorom disertacije, če je bila predpisana) je bil doktor. Na teh treh fakultetah so lahko poučevali le doktorji. Sčasoma je ob podpori Cerkve in dvorov število doktorjev naraslo nad učiteljske potrebe univerz in so se začeli uveljavljati zunaj njih na dvorih, v deželah, mestih in na velikih zemljiških gospostvih v upravnih in sodnih službah, doktorji teologije in cerkvenega prava so bili večinoma predstignjeni za višje cerkvene službe. Pomislimo le, kako so bili pomembni učeni pravniki ob uvajanju rimskega prava. Seveda si tedanji (kakor sedanj) diplomantje niso pridobivali doktorske naslove iz gole ljubezni do znanosti, temveč ker je doktorski naslov pomenil socialni (statusni) dvig. Doktorski naslov je bil približno enakovreden plemiškemu predikatu, kar se je v naših deželah izražalo npr. v tem, da si je kak meščanski doktor (zdravnik ali odvetnik) lahko kupil graščino, ki je bila vpisana v plemiško deželno desko; v njej vpisana posest je namreč bila pridržana plemičem. Tega dolgo časa tudi najbolj ugleden in bogat meščan ni mogel doseči. Pravo in medicina sta veljali kot donosni znanosti (*scientiae lucrative*), medtem ko so *artes liberales* veljale kot nedonosne (brotlos) znanosti. Številni *magistri artium*, ki so končali artistično fakulteto in niso študirali naprej, so se morali udingati kot slabo plačani učitelji in pisarji. Pa tudi doktorjem prava ni bilo vedno z rožicami postlano. Spomnimo se le na našega Franceta Prešerna. Na jezuitskem gospostvu v odročnem Jurklostru je bil v začetku 19. stoletja drugi pisar (torej zadnji med uradniki) doktor prava dunajske univerze. Doktorji »svete teologije« pa so pri razpisanih cerkvenih službah samodejno imeli prednost pred kandidati, ki doktorske časti niso imeli. Doktorski naslov je do začetka 19. stoletja samodejno upravičeval do pravice poučevanja na kateri koli univerzi. Ker pa je bilo tedaj mogoče pridobiti doktorski naslov zlasti na manjših univerzah na hitro, na razne nečedne, neakadske načine in torej brez ustreznega znanja, ki naj bi ga izpričevala doktorska diploma, je bilo treba uvesti dodatno kvalifikacijo za pouk na univerzi – habilitacijo, kakor obstaja kot nekaj relikta evropskega študijskega sistema, še zdaj.

O raznih motivih za pridobitev doktorata piše Münch zelo duhovito. Ker se uradno doktorat znano-sti razen za akademsko kariero ne zahteva nikjer, gre predvsem zato, da je s tem naslovom pač povezan večji ugled in v gospodarstvu tudi boljše nagajevanje, čeprav v zadnjih letih čedalje manj. Nadalje je pomemben vzrok družinska tradicija. Avtor navaja, da je od neke bogataške družine Pfuehl iz Brandenburga do konca 18. stoletja doseglo doktorat prava na univerzi v Frankfurtu na Odri kar 32 članov. Kar pogost vzrok, da se diplomant odloči za opravljanje doktorata je želja ali zahteva staršev, ki se s promoviranimi otroki lahko ponašajo.

Zelo zanimivo in pravzaprav neizčrpno je poglavje o mentorju ali mentorici, po nemškem akademskem izražanju Doktorvater ali Doktermutter, kjer so opisane vse dobre in s stališča doktorandov predvsem slabe lastnosti mentorjev. Dokler je bilo diplomantov malo, ni bilo težko pridobiti mentorja, zdaj ko se je njihovo število zelo povečalo, število profesorjev pa se ni povečalo sorazmerno, je pridobitev mentorja za bodočega doktoranda pravzaprav najtežji preizkus. Tudi vsi diplomantje z zelo ugodnimi ocenami si ne morejo pridobiti mentorjev, čeprav so nemški »doktorski očetje« zelo plodoviti. Najboljši med njimi »kreirajo« tudi do 150 doktorjev in kakih 8 do 10 habilitandov. Zlasti odkar je med doktorandi čedalje več diplomantk prihaja tudi do zapletov, ker se čutijo mentorji še zelo mladostni in pride do spolnega nadlegovanja doktorandk. Ustrezne pravde se nato dolgo vlečejo na sodiščih, pri bolj vztrajnih tožnicah gredo tudi do vrhovnega sodišča. Kazni pa so bolj majhne in izrečene seveda večinoma kot pogojne. V takih primerih pa doktorandke zaželenega naslova gotovo ne pridobijo. Da bi mentorice spolno nadlegovale doktorande pa avtor ne piše. Včasih se je med mentorjem in doktorandi vzpostavilo tako prijateljsko razmerje, da jih je le-ta pogosto vabil v gostilno ali na dom, pri čemer je seveda glavno vlogo imela soproga. Kar zadeva vodenje raziskovalnega dela za disertacijo in skrb za doktoranda je seveda razpon komaj izmerljiv, od dnevnega ali vsaj tedenskega spremljanja doktorandovega dela (posebej v naravoslovju in tehniki in ob delu na mentorjevem inštitutu), do občasnih pogovorov, pa tudi do odgovorov na doktorandova pisna vprašanja ali na pošiljke doktorandovega izdelka na poštni dopisnici.

Tema disertacije je tudi zelo pomembno vprašanje. Seveda je s temi temami tako kot z modo. V določenem času so moderne samo določene teme. Tem je seveda domala neizmerno mnogo. Avtor navaja precej duhovitih primerov. Ni tako majhne in ne tako velikega vprašanja, ki ne bi bilo vredno obdelave. Načelno bi naj temo(e) predlagal bodoči doktorand, toda v praksi oddaja teme skoraj vedno predvideni mentor. Tema se mora navadno ujemati s področjem njegovih raziskav. Če je v temi kaj

vsebine, se seveda pokaže šele, ko je že precej narejenega. Če v temo nikakor ni mogoče »vdelati« dovolj vsebine, sledi namesto veselega tragičen dogodek, da je treba začeti znova ali misel na doktorsko čast opustiti. Še hujše je, če se tik pred vložitvijo gotove disertacije ugotovi, da je nekaj čisto podobnega obdelal pred nedavnim že nekdo drug. Sicer je res, če obdelujeta isto stvar dva, neodvisno drug od drugega, izdelek ne bo enak, toda razlike so ponavadi premajhne, da bi kasneje vloženo disertacijo bilo mogoče sprejeti kot izvirno.

Pri velikem številu doktorandov, kakor jih imajo nemški profesorji, ne preseneča, da so velike težave z njihovo dokončno oceno, zlasti še, ker pač nekaterim profesorjem to delo smrdi ali jim ne gre prav od rok. Nemški profesorji so bili do nedavna zaščiteni bolj kakor kočevski medvedje. Dekan jim nikakor ni mogel do živga, tudi ne, če so se doktorandi pritoževali, da ležijo disertacije pri mentorjih nesorazmerno dolgo. Zdaj je to nekako pravno urejeno, deluje pa še vseeno ne. Včasih je preteklo več let, da je mentor dokončno pregledal disertacijo in napisal oceno. V tej zvezi navaja avtor tale primer. Nemška vlada je uglednega profesorja mednarodnega prava imenovala za vodjo državne delegacije, ki se je z Izraelom pogajala o odškodnini za nemške Jude. Rezultat pogajanj je bil, da bo nemška država plačala polčetrto milijardo mark. Seveda so v javnosti zaradi tako velike vsote izbruhnile antisemitske akcije. Profesorju je nekdo poslal paket z eksplozivom. K sreči se ni nič zgodilo. Za komentar k temu so vprašali profesorjevo ženo. Ona pa je bila mnenja, da najbrž ne gre za antisemitsko zadevo, prej je to poslal kak doktorand, ki mu profesor že več let ni pregledal njegove disertacije.

Pisec dovolj izčrpno obravnava tudi financiranje doktorskega študija, ki je seveda zelo raznovrstno in posebej še financiranje tiska doktorskih disertacij, kar je bilo v Nemčiji vsaj v preteklosti, ko tisk še ni bil tako poceni kakor je zdaj, kar težavno. V Nemčiji je pogoj za izročitev doktorske diplome, da je disertacija objavljena. Pri tem se šteje, da je delo objavljeno, če je naklada vsaj 150 izvodov. V knjigi je opisano, koli časa se porabi za pripravo disertacije, koliko časa traja doktorski postopek, opisano je ocenjevanje in seveda ustni izpit – rigoroz, ker v Nemčiji še močno prevladuje star način pridobitve doktorata z diplomom, disertacijo in z rigorozom (strogim ustnim izpitom), kakor je do leta 1965 veljalo tudi pri nas. Zanimiv vpogled v zgodovino znanosti nam posreduje avtor z navedbo starosti, v kateri so nekoč pridobivali doktorske naslove. Leta 1998 je bila v Nemčiji povprečna starost mladih doktorjev od 33 do 35 let. Včasih so ta leta štela domala za starčevska. Nizozemec Hugo Grotius, pozneje znameniti pravnik, zgodovinar in državnik, je začel študirati na univerzi z enajstimi leti, s petnajstimi leti je dosegel častni doktorat prava na univerzi Orléans, s šestnajstimi leti je bil že odvetnik. Johann Stephan Pitter, eden najznamenitejših nemških teoretikov državnega prava se je vpisal na univerzo z dvanajstimi leti. Ker je seveda imel še zelo otroški videz, je za dokumentacijo študentskega statusa vedno nosil ob boku meč, v žepu pa izvleček iz univerzitetne matrikule. V novejših časih se je seveda starost novopečenih doktorjev povečala, vendar je bila še vedno bistveno nižja, kakor je sedaj. Sam pisec knjige je bil promoviran pri petindvajsetih letih. Slovesnosti in veselja po zagovoru disertacije, manj po promociji, ne kaže opisovati. Odvisno je pač od karakterja novega doktorja, okolja in seveda od finančnih razmer.

V Dodatku je nekaj strani tudi o častnem doktoratu. S tem fakultete želijo dati priznanje zaslužnim. Kdo je zaslužen, kdo je vreden, da se mu podeli tako velika čast, je seveda stvar interpretacije, še bolj pa interesov. Neredko se zgodi, da vlade želijo od bolj uglednih univerz, da ob državnih obiskih odlikujejo s to častjo kake tuje državnike, kar neredko spravlja te univerze v veliko zadrego, ker pač ti državniki tega ne zaslužijo. Toda skoraj vedno se univerze uklonijo. Bolj pogoste so težave pri domačih uglednih politikih ali gospodarstvenikih. Neposredno se častni doktorati seveda ne morejo kupiti, toda po krajših ali daljših ovinkih je pogosto v ozadju denar. Zato avtor meni, da bi bilo v takih primerih bolj prav, da bi na diplomu namesto *Doctor honoris causa* napisali *Doctor pecuniae causa*.

Jože Maček